

Fremmedarbeiderne og kirken

En orientering

AV SYNNOVE HILDEN KRISTENSEN

I det følgende vil vi forsøke å gi en orientering om forholdet mellom fremmedarbeiderne og kirken i Norge. I hovedsak vil vi konsentrere oss om å gi et bilde av noe av den virksomhet det er tatt initiativ til fra kirkelig hold.

Med «fremmedarbeider» vil vi her forstå de som er kommet hit fra land i Sør-Europa, Afrika, Asia, Mellom- og Sør-Amerika for å arbeide i et kortere eller lengre tidsrom. Disse kommer altså fra land med en samfunns- og kulturform som ofte er svært forskjellig fra den norske. De ulike nasjonalitetene innen gruppen har selvsagt også en høyst forskjellig sosial og kulturell bakgrunn som gjør det vanskelig å omtale dem under ett. Likevel er problemene de møter her i landet ofte av en slik felles karakter at det er mulig å betrakte dem som én gruppe. Mange har også reist berettiget kritikk mot selve betegnelsen «fremmedarbeider», uten at vi her skal gå nærmere inn på dette.

Pr. 31. august 1973 var det totalt 21 169 yrkesaktive, fremmede statsborgere i Norge. Av disse kom 4 163 fra land i de områdene vi nevnte innledningsvis. Mer enn halvparten av det totale antall utenlandske arbeidstakere er bosatt i pressområdene på Østlandet.¹

Fremmedarbeidernes problemer

Fremmedarbeiderne har forlatt sitt hjemland og sin familie og søkt arbeid i et land som kulturelt, religiøst og sosialt sett er svært forskjellig fra deres eget. Rent praktisk er det derfor vanskelig for dem å leve i pakt med sin tradisjonelle kultur og religion. Dessuten har få fremmedarbeidere på forhånd kjennskap til det norske samfunnssystem og norske vaner. Bare en slik ting som vår omgangsform er svært fremmed, idet de fleste er vant til en helt annen mellommenneskelig kontakt enn den vi praktiserer her til lands. I tillegg til de problemer

¹ Arbeidsmarkedsstatistikk 1973. Statistisk Sentralbyrå, Oslo 1974.

savnet av familie og hjemlig miljø skaper, møtes de også ofte med skepsis og uvilje i sine nye omgivelser.

Stillingene som tilbys utenlandske arbeidssøkere, er vanligvis blant de lavest lønnede. Språkvanskene utelukker fremmedarbeiderne fra mange yrker, og for en stor del rekrutteres de til stillinger som er lite attraktive for nordmenn. På den måten blir de brukt til å holde lønnsnivået nede i disse yrkene.² Heller ikke på boligfronten kan de konkurrere på like linje med nordmenn. De må vanligvis stille bakerst i køen på det stramme boligmarkedet i pressområdene, og ikke sjelden er de utsatt for spekulanter som vil utnytte deres situasjon. Derfor har deres nærvær avdekket alvorlige svakheter ved vårt samfunn – både hva sosiallovgivning og boligpolitikk angår.

Det har også vist seg at nordmenn, som ofte har vært de første til å kritisere forskjellige former for diskriminering i andre land, selv inntar en tilsvarende holdning så snart problemet er å finne innenfor egne landegrenser.

Kirkens ansvar og oppgave

At kirken har et diakonalt ansvar for denne vanskelig stilte gruppen, skulle være udiskutabelt. Utgangspunktet for den kristne kirkes diakoni finner vi i Jesu egen virksomhet. Jesu liv var et liv i ord og handling – han forkynte evangeliet til omvendelse og evig liv og han lindret nød og helbredet sykdom (Mt. 4.23; 9,35). Forkynnelsen og tjenesten var to sider av samme sak. Han vurderte ikke mennesker ut fra rase, religion eller moralsk nivå, men hjalp dem som var i nød uten å spørre om de fortjente det. Slik ville han også at disiplenes – og dermed den kristne kirkes – virksomhet skulle være (Lk. 9.1–2).

Den diakonale oppgave er «både det spontane, personlige kristne ansvar slik det enkelte kristenmenneske praktiserer det i sitt liv – men det er også det organiserte arbeid som kirken og lokalmenigheten legger til rette for å kunne yte en effektiv tjeneste for mennesker som trenger omsorg og praktisk hjelp».³ Kirken må i dag på stadig nye områder søke å yte hjelp til mennesker som er i nød. Også fremmedarbeiderne med sine vanskeligheter må bli omsluttet av den kristne nestekjærlighet.

2 Jfr. sosiolog Aud Korbøls uttalelse i Aftenposten 14. februar 1974 (aftennr.).

3 Sekretær Lita Hjertholm i «Diakoni i 70-årene». Oslo 1972, s. 103.

Bispedømmerådenes Fellesråd/Kirkerådet

I november 1973 forelå det fra Bispedømmerådenes Fellesråd/Kirkerådet en uttalelse om innstillingen «Innvandringspolitikk» (NOU 1973:17), som viser at en kirkelig instans har vært og er sterkt engasjert i fremmedarbeidernes situasjon.⁴ I uttalelsen heter det innledningsvis at Kirkerådet har sett dette engasjement som en «nødvendig og legitim del av rådets sosialetiske ansvar». Uttalelsen er utarbeidet av Kirkerådets utvalg for forskning og utredning, og innvandringspolitikken er vurdert ut fra det siktepunkt «å forbedre den totale livssituasjon både for de utlendinger som bor i Norge og for dem som eventuelt senere vil bosette seg her». Det fremheves at den livssituasjon som skal tilbys utlendingene i Norge, bør være likeverdig med hva som gjelder for nordmenn. Dessuten understreker utvalget at det bør finnes en reell valgmulighet for fremmedarbeiderne mellom assimilasjon og integrasjon i det norske samfunn – slik at det virkelig kan bli mulig for dem som ønsker det «å beholde og å utvikle kulturell og religiøs integritet».

Om arbeidsmarkedspolitikken heter det bl.a.: «Ved at utlendinger går inn i jobber som ikke er tilstrekkelig attraktive for nordmenn (lavtlønns- og lavstatusyrkene) er dette naturligvis en «løsning» på arbeidskraftmangelen innenfor disse yrker. På den annen side hemmer dette en utvikling som enten ville føre til nedleggelse av disse uønskede arbeidsplassene eller til en positiv utvikling til mer attraktive jobber. Innvandringspolitikken må derfor utformes slik at den bl.a. ikke hindrer arbeidet med å fjerne ulikhetene mellom norske arbeidsplasser når det gjelder lønn, sikkerhet, arbeidsvilkår, arbeidsmiljø, læring og utviklingsmuligheter.»

Uttalelsen konkluderer med at en liberal innvandringspolitikk bare kan opprettholdes, dersom de ulike negative virkninger av en øket innvandring kan unngås både for utlendingene og for det norske samfunnet. Det understrekes også at man bør undersøke og vurdere hvilke virkninger utvandringen har for *emigrasjonslandet*. Innvandringspolitikken må altså sees i et internasjonalt perspektiv. Bør det ytes mer direkte hjelp til de aktuelle emigrasjonsland, slik at en kan unngå å trekke arbeidskraft ut av disse landene, men heller bidra til at innbyggerne kan tilbys tilfredsstillende arbeids- og livsvilkår i sine hjemland?

⁴ Bispedømmerådenes Fellesråd/Kirkerådet. Uttalelse om innstillingen «Innvandringspolitikk» (NOU 1973:17). 5. november 1973. 5 s.

Kirkerådet har siden 1971 vært engasjert i oppgaver knyttet til fremmedarbeidernes situasjon. To konferanser om emnet ble avholdt samme år, og materialet fra disse konferansene er publisert i en bok utgitt av Sosialdepartementet.⁵ Denne gir en bred og verdifull fremstilling av fremmedarbeidernes situasjon i Norge. Som det også sies i forordet, har de fleste av oss svært liten kjennskap til deres arbeids- og levevilkår, og boka burde derfor både være aktuell og nødvendig lesning for oss – som medmennesker og som kristne.

Boka belyser fremmedarbeidernes kår under en rekke synsvinkler. Den tar opp til behandling arbeidsmarkedspolitikken, bedriftenes politikk, fremmedarbeidernes sosiale, kulturelle og religiøse problemer – for bare å nevne noe av det rikholdige stoffet. Etter noen av innleggene er det tatt med korte kommentarer som kom fram i debatter og gruppemøter på konferansene.

Interessant er det å lese stipendiat Beshar Admed Siddiqis innlegg om «Problemene slik en fremmedarbeider ser dem». Han er muslim og har følgelig mange felles problemer med en rekke andre utenlandske arbeidstakere. Men det ville utvilsomt ha vært verdifullt med en noe bredere presentasjon av fremmedarbeidernes sysnspunkter på sin egen situasjon.

Diakonhjemmets prosjekt

Kirkerådet har videre i sitt arbeid med fremmedarbeidernes situasjon støttet et prosjekt i regi av Diakonhjemmets sosialskole. «I dette prosjektet søker en å kartlegge sosiale og kulturelle forhold blant fremmedarbeidere i Oslo samt utprøve forskjellige former for sosialt arbeid med utgangspunkt i fremmedarbeidernes egne behov og interesser.»⁶ I tiden juni 1971 til juni 1972 besto arbeidet vesentlig i oppsøkende virksomhet i Oslo. Hensikten var å avdekke behov for assistanse, hjelp og veiledning. Bevilgning fra Sosialdepartementet gjorde det mulig å fortsette prosjektet, og det er ansatt to sosionomer som begge har erfaring med arbeid blant utlendinger. Arbeidet konsentreres om å gi råd og veiledning til fremmedarbeidere, bl.a. om opphold og arbeidstillatelse, språkopplæring/skolegang, familiespørsmål, opplysning om boligmarkedet, informasjon om norsk lovgivning og sosiale institusjoner. Som en del av arbeidet inngår dokumentasjon av fremmedarbeidernes situasjon, spesielt med henblikk på å

5 Fremmedarbeidere i Norge. En debattbok. Redaksjon: Jørgen Karlsen – Åke Dalin. Oslo 1973. 152 s.

6 Note 4, s. 1.

utrede behov for sosialpolitiske tiltak fra norske myndigheters side – dessuten å gi informasjon om utlendingers forhold og rettigheter til de norske instanser som ønsker det.

At Diakonhjemmets sosialskole er engasjert i et slikt prosjekt, kan vi ikke se som annet enn en viktig og legitim del av den diakonale oppgave. Diakonien omfatter ikke bare barmhjertighetsarbeid overfor det enkelte menneske, men også arbeid for større sosial rettferdighet.

Diakonilandsmøtet 1972

Blant foredragene på Diakonilandsmøtet i Bodø i 1972, som er samlet og utgitt i bokform⁷, finner vi også et foredrag av diakon Aksel Aarhaug med tittelen «Menigheten og fremmedarbeiderne». Han stiller her en rekke spørsmål som det er verd å stanse opp ved. «Er kirken, og den lokale menigheten, åpen for det grå menneskets virkelighet? ——— Har vi midt i all vår kristelighet mistet evnen til å være medmenneske? ——— Er vi som kirke og menighet villig til å føle oss solidarisk også med dem som vi ikke tradisjonelt har hatt noen kontakt med?»⁸ Det er ganske klart at erkjennelse av en enorm svikt, må bli vårt svar på de ovenfor nevnte spørsmål. Aarhaug slår videre fast at vi ikke har lov å unndra oss fremmedarbeiderens problemer, «verken når det gjelder bedre kår og tryggere framtid utenfor fedrelandets grenser, eller når det gjelder håpet om evig liv bak død og grav».⁹

For menigheter og enkeltmennesker som vil arbeide med dette, gir Aarhaug avslutningsvis noen punkter til praktisk veiledning, der han bl.a. fremhever betydningen av personlig kontakt med fremmedarbeiderne.

Samlinger i Misjonsaulaen

Diakon Aarhaug er kretssekretær i Oslo krets av Det Norske Misjonsselskap og har selv engasjert seg i virksomhet blant fremmedarbeidere. Arbeidet startet sommeren 1970 med samlinger i Misjonsaulaen i Oslo for en gruppe fra Vest-Afrika. Samlingene fant sted 2–3 ganger i måneden og var utvilsomt til stor hjelp, særlig i omstillingsfasen og den første tiden i landet. På samme sted har det også vært en del samlinger for pakistanere. Det synes klart at dette å komme sammen i fritiden og ha samfunn med andre landsmenn, er

7 Diakoni i 70-årene. Utgitt av Diakoniråd for Den norske kirke. Oslo 1972. 181 s.
8 Note 7, s. 155–156.

9 Note 7, s. 157.

et utbredt behov. Men dette er gjerne forbundet med praktiske problemer, og her kunne sikkert flere menigheter ha muligheter til å være behjelpelige med å stille lokale til disposisjon.

Caritas Norge

Den romersk-katolske kirke har også engasjert seg i arbeidet for utlendinger i Norge gjennom Caritas Norge – tidligere kalt Hovedkomiteen for Katolsk Flyktningearbeid – med pastor Harald Taxt som leder. Arbeidsområdet har vært og er hjelp til flyktninger og såkalte avhoppere med bolig, arbeid og bidrag til etablering. I 1965 ble flyktningearbeidet utvidet til også å omfatte fremmedarbeidere. Caritas Norges kontor og lokaler tjener flyktningegrupper og fremmedarbeidere som her har ukentlige møter hvor de kan få føle den samhørighet de ofte ellers mangler i vårt samfunn. Kontoret tar seg av dem som trenger assistanse med hensyn til rådgivning, utfylling av skjemaer, innlosjering av nykommere og finansiell hjelp. Kontoret sørger også for norskundervisning, dels på Friundervisningens eller AOF's kurs, dels intensiv privatundervisning og konversasjonskurs. Arbeidet omfatter alle nasjonaliteter uten hensyn til rase eller religion. Av fremmedarbeidere er det vesentlig italienere, jugoslaver, portugisere, indere, Uganda-asiater og pakistanere som har fått hjelp gjennom denne organisasjonen.

Konfrontasjon

Blant fremmedarbeiderne – slik vi har definert denne gruppen – er det få kristne. Derimot tilhører mange av dem islam. Disse har nå søkt Oslo kommune om tomt til å bygge en moské. Det er rimelig og påkrevet at de får praktisere sin religion. Som vi har vært inne på, er det en påkjenning for dem å bli plantet om fra sitt hjemlige miljø, og forholdene bør derfor legges til rette slik at de kan gis den menneskerett det er å få leve i samsvar med sin religiøse praksis. Vi har allerede møtt flere fremmede religioner her i landet, eksempelvis i form av gatemisjon og traktatspredning. Men en moské i Oslo – med et ordnet islamittisk trossamfunn – vil gjøre det enda klarere at Norge som et kristent land med en enhetlig kristen kultur, er en illusjon. Vi lever i en pluralistisk stat hvor det hersker religionsfrihet. Dette setter misjonsbegrepet i et nytt og videre perspektiv. Kirken står overfor misjonsoppgaver også innenfor landets egne grenser, der evangeliet vil være i en stadig konfrontasjon med andre trosretninger og livssyn.